

MALMÖ HÖGSKOLA

ISSN 1652-7224 ::: Publicerad den 6 juni 2008

Utskriftsvänlig pdf-fil

Läs mer om de olympiska spelen på idrottsforum.org

Kärnan i de olympiska spelen är fortfarande, precis som i Pierre de Coubertins föreställningsvärld under arbetet med att starta upp de antika spelen på nytt under 1800-talets sista decennier, tävlingar i idrott. Men under de 112 år som gått sedan de första spelen i modern tid, och i arbetet med de sammantaget 25 sommarspel som hittills genomförts, har det skett en gradvis förskjutning mot en allt vidare tolkning av spelens *raison d'être*. Visserligen är idrotten fortfarande det i den officiella retoriken mest framträdande syftet med spelen, men i ökande utsträckning får den aspekten legitimera andra, mer understuckna mål och dolda agendor, till exempel politiska och ideologiska baktankar eller snöd ekonomiska vinning, men också framtankar som handlar om att utnyttja spelen för att skapa stadsförnyelse till förmån för invånarna eller för att skapa regional eller nationell sammanhållning och stolthet. En viktig aspekt av de olympiska spelen är att de är förlagda till städer snarare än till nationer, och det är just spelens värdstäder är föremål för diskussion och analys i *Olympic Cities: City Agendas, Planning, and the World's Games, 1896-2012* (Routledge), en antologi sammanställd av John R. Gold and Margaret M. Gold. Kulturgeografen Karin Book har läst boken för forumets räkning, och i sin initierade recension redovisar hon dess huvudlinjer, i huvudsak i positiva ordalag men inte utan kritisk distans.

Om de olympiska spelens städer

Karin Book

Idrottsvetenskap, Malmö högskola

John R. Gold & Margaret M. Gold (red)
**Olympic Cities: City Agendas,
Planning, and the World's Games,
1896-2012**

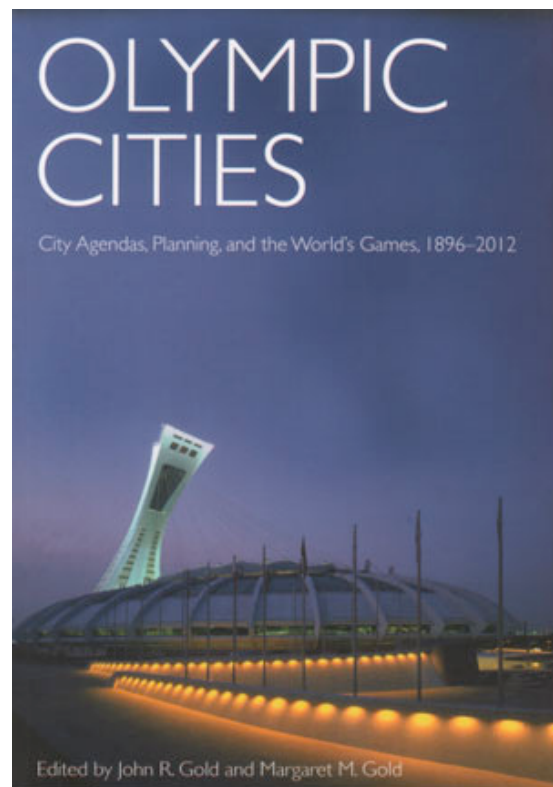
348 sidor, hft., ill.

Abingdon, Oxon: Routledge 2007
(Planning, History and Environment
Series)

ISBN 978-0-415-37407-1

Är man som jag intresserad av OS, både som idrottsevenemang och samhällsfenomen, samt städer, dess utveckling, planering och utformning är *Olympic Cities* en nödvändig bok. OS handlar i mångt och mycket om stadspolitik och -planering. Efter att ha läst boken kan jag både mer om OS i sig och OS som stadsutvecklingsstrategi. Allt var inte nyheter, en hel del har man läst om tidigare, men här presenteras det i samlad form med stor detaljrikedom.

Boken är aptitlig med sitt snygga omslag, lättillgängliga upplägg och förekomsten av bilder. Att den ekonomiskt misslyckade, om än arkitektoniskt anslående, OS-arenan i Montreal (OS 1976) får pryda omslaget är intressant och talande för den kritiska hållning som genomsyrar boken. Boken (som är en antologi) är en uppvisning i OS-kunskap, författad av personer som besitter stor kunskap om och kanske även fascination för evenemanget, men inte en hyllning till detsamma.

Boken består av tre delar. Första delen (The Olympic Festivals) fungerar som en genomgång och historisk exposé av de olika olympiska spel som finns; sommar-OS, vinter-OS, paralympics och kulturolympiaden. Resterande delar av boken fokuserar uteslutande på sommar-OS, vilket är lite synd efter den genomgång som gjorts i del ett. Del två (Planning and Management) tar upp finansiering, promotion, marknadsföring, planering och genomförande av OS. I den tredje delen (City Portraits), som upptar halva boken, presenteras åtta OS-städer ingående.

I kapitel ett, som utgör introduktionen, slås den kritiska tonen an direkt. Ett OS har både fram- och baksidor, för- och nackdelar, för staden, landet, näringslivet och befolkningen. Också OS som anses vara bland de mest lyckade, såsom Sydney 2000 och Aten 2004, har orsakat diverse problem. Boken beskriver och analyserar den symbiotiska relation som finns mellan evenemanget OS och värdstaden, på gott och ont, och balansräkningen med framgångar och misslyckanden från de Olympiska spelens återuppståndelse i modern tid (1896) till London-OS 2012. Boken har tre primära syften, nämligen att undersöka:

- Stadens roll i genomförandet av spelen med allt ifrån tidiga tankar och beslut till efterspelet.
- Stadens underliggande agenda för att vilja stå värd för ett OS, vilken kan inkludera såväl sociala, politiska, ekonomiska som kulturella målsättningar.
- OS som en del av stadens planeringsprocess med fokus på infrastrukturutveckling och stadsförnyelse.

Kapitel två behandlar sommar-OS, dess historia från de första moderna spelen till dagens spel, och till och med framtidens spel. Stor vikt läggs vid OS betydelse för den infrastrukturella utvecklingen i värdstaden. Egentligen tar kapitlet sin utgångspunkt i sådant som hände redan innan 1896. Däribland nämns The Scandinavian Olympic Games i Ramlösa 1834 och 1836. Man får också stifta bekantskap med Baron Pierre de Coubertin som var en betydelsefull man i återuppståndelsen av OS. För att skapa struktur delas OS-historien in i olika faser baserat på vilka investeringar (främst i infrastruktur) som spelen föranledde samt dess (politiska) roll. Indelning i faser skapar struktur och det gillar jag, men det kan också kännas något ansträngt emellanåt och det tycker jag att det gör.

Boken tredje kapitel behandlar vinter-OS som är ett något senare och anonymare fenomen än sommar-OS. Första separata vinter-OS ägde rum 1924. Fram till 1948 var det värden för sommar-OS som erbjöds att också hålla vinter-OS. Sedan 1992 hålls sommar- respektive vinter-OS med två års mellanrum i olika städer. Kapitlet behandlar betydelsen av vinter-OS för förändringen och moderniseringen av bebyggelsen i värdstaden (eller värdorten, i detta sammanhang är det ju inte alltid frågan om städer) samt i viss mån förändrade organisations- och finansieringsformer över tiden. Också i detta kapitel delas utvecklingen in i olika faser. Med ökad storlek på spelen och ökade infrastruktursatsningar som följd har miljöfrågan aktualiserats. Vinter-OS innebär ofta intrång i känsliga (natur)miljöer. De miljömässiga kraven har skärpts och formaliserats efter OS i Lillehammer 1994 då hållbarhetsbegreppet och -principen användes för första gången. Miljödiskussionen är på intet sätt ett huvudtema i kapitlet, men något som sticker fram här och var. Jag skulle önska att det lyftes fram och problematiserades tydligare, eftersom det är en av de mest intressanta infallsvinklarna i (vinter)-OS-sammanhang.

Kapitel fyra tar upp den kulturella dimensionen av OS och dess tillväxt inom både sommar- och vinter-OS. Att detta tema får ett eget kapitel är mycket bra då jag är övertygad om att detta, tämligen omfattande, inslag i OS är relativt okänt. Fokus har alltid legat på den idrottsliga biten, med undantag för invignings- och avslutningsceremonierna. Den kulturella dimensionen fanns med redan i den ursprungliga tanken om OS på 1800-talet. Till en början utgjordes de kulturella inslagen av tävlingar i till exempel måleri, arkitektur och musik – ofta med krav på idrottsliga kopplingar. Tävlingsmomenten avskaffades efter ett beslut 1949 och övergick till att anta formen av kulturutställningar. Kulturbegivenheterna har sträckts ut över allt längre tidsperioder och sedan 1992 har OS-värdstäderna ordnat fyraåriga kulturolympiader i samband med sitt värdskap. Det är emellertid så att dessa kulturevenemang har svårt att attrahera sponsorspengar, och få ett erkännande, i samma utsträckning som det idrottsliga evenemanget. Den gamla vanliga spänningen mellan kultur och idrott! Den lyfts fram i kapitlet men hade kunnat få mer plats och vara mer uttalad.

I kapitel fem står Paralympics i fokus. Upprinnelsen till detta kom från en tävling för förlamade militärer (krigsveteraner) på Stoke Manderville Hospital i England på 1940-talet. Dessa tävlingar internationaliserades på 50-talet och namnet paralympics började dyka upp, men det skulle dröja till 1988 innan paralympics blev en del av OS och OS-arenorna. Värdstäderna för OS visade en hel del ovilja att också ta på sig värdskapet för paralympics, bland annat beroende på de krav på tillgänglighet och anpassning av staden som då blev nödvändig. Inför OS 2008 togs beslutet att den stad som arrangerade OS också var tvungen att arrangera paralympics i direkt anslutning. One city, one bid! Paralympics fungerar inte likt OS som en katalysator i stadsutvecklingen, men kan leda till att handikappfrågor får en mer framträdande plats i länder med en eftersatt handikappagenda. Bara en sådan sak som att Peking nu delvis handikappanpassas (jag har försökt ta mig fram med en barnvagn i kinesiska städer och det var en tuff prövning). I boken påtalas att Kina började delta i sommar-paralympics 1984 och vinter-dito 2002. När Kina fick frågan om de ville skicka en trupp till paralympics i Rom 1960 blev det officiella svaret: vi har inga handikappade i Kina. Nu vill man i Peking skapa "barrier-free Games"! För att summera vill jag påstå att detta kapitel lyfter mycket viktiga frågor som ofta är osynliga i OS-sammanhang. Det var givande läsning.

Nu har vi nått slutet av del ett och lämnar de olika formerna av OS för att återgå till den mest omskrivna och välkända formen, nämligen sommar-OS. Att inte de andra OS-formerna följs upp i resterande delar av boken tycker jag är mycket synd. Man lägger upp för det, men tar inte chansen.

Kapitel 6 ger en översikt över olika finansieringsformer för OS och pekar på källor för inkomster och utgifter. Förutom de privatdrivna spelen i Atlanta och Los Angeles har få städer fått ihop tillräckligt med direkta intäkter för att gå med vinst. I kalkylen bör man dock inkludera också mer svårberäknade inkomster kopplade till turism, place-promotion o dyl, vilket inte låter sig göras i en handvändning. Innehållet i detta kapitel har man sett i andra böcker också, men samtidigt fyller det en funktion i denna bok. Så är fallet även för andra kapitel.

Nästa kapitel (kap 7) handlar om hur de kandiderande städerna promotas. Olika aktörers betydelse diskuteras, liksom betydelsen av förankring av OS-idén bland företag, organisationer och befolkning. Genom tiderna har mer eller mindre aggressiv lobbying och marknadsföring av kandidatstäderna funnits. Detta kulminerade med ohämmade metoder vilket ledde till att de mestill exempeltravaganta formerna av "gästfrihet" förbjöds. Dock dröjde det till 1998 innan en förändring blev märkbar. Idag betonas vikten av att ha ett bra budskap – "big idea". Kanske är det så att marknadsföringstävlingen under ansökningstiden är OS allra tuffaste gren! Det visar detta kapitel på ett intressant sätt kryddat med anekdotiska, empiriska exempel.

Syftet med kapitel 8 är luddigt. Förvisso slås det fast att det ska handla om hur värdstäderna försöker skapa det efterfrågade "spektakel" som idag krävs, men den röda tråden utifrån detta är oklar. Icke desto mindre behandlas intressanta saker och de behandlas på ett kritiskt sätt. Utgångspunkt tas i den så kallade Megaproject Paradox, vilken slår fast att ökningen av antalet megaprojekt (till vilka OS kan räknas) pågår samtidigt som det framkommer alltför bevis på att många sådana projekt inte blir så lyckade som förväntats vad gäller ekonomi, miljö och stöd bland befolkningen. Riskerna med megaprojekten tonas ner under beslutsprocessen. Även de ökade kostnaderna för säkerhet lyfts fram och ställs delvis i kontrast till de ökade kraven på underhållning och "spektakel".

Kapitel 9 behandlar kopplingen mellan (möjligheterna till) stadsförnyelse/stadsutveckling och OS över tiden. Vikt läggs vid betydelsen av privata aktörer i de urbana utvecklingsstrategierna på 1980-talet, utvecklingen av mer holistiska strategier från och med Barcelona-OS 1992 samt den ökade betydelsen av att miljötankandet integreras i stadsutvecklingsstrategierna. I kapitlets inledning resoneras det kring begreppen "urban renewal" och "urban regeneration" som man inte kan definiera på ett entydigt sätt. Dock slås det fast att regeneration omfattar mer än renewal som främst handlar om fysisk förnyelse. Sett över tiden har värdskapet för OS lett till omfattande förnyelse- och utvecklingsstrategier, med en förskjutning från renewal till regeneration. Avslutningsvis ställs den relevanta frågan huruvida miljömässig hållbarhet och kommersialisering kan förenas.

Nästa del i boken innehåller de åtta stadsporträtten av OS-värdstäder. Fokus i dessa varierar utifrån vilka aspekter som anses vara mest intressanta i respektive stad. Samtliga städer fyller sin funktion och det är lätt att förstå hur urvalet gått till. Städerna innehåller allihop intressanta och välbekanta perspektiv, det finns mycket tillgängligt material om just dessa och då i synnerhet de mest aktuella (nyligen genomförda OS och de som står på tur). Likväl kände jag viss besvikelse när jag såg vilka städer som var med. Det var förutsägbart. Det var de gamla vanliga. Tänk om man hade vågat utelämnat Barcelona och istället satsa på en lite mer anonym OS-värd. Därtill tycker jag, som jag skrivit ovan, att vinter-OS kunde få ha varit med på ett hörn. Denna kritik betyder emellertid inte att det var någon motbjudande läsning.

Fyra värdstäder från OS på 1900-talet tas upp: Berlin (1936), Mexico City (1968), Montreal (1976) och Barcelona (1992). Dessa städer kan sägas representera olika teman, såsom ideologisk och politisk propaganda, u-landsproblematik, ekonomiska svårigheter och lyckade stadsförnyelsesatsningar. Därefter behandlas fyra värdstäder från 2000-talet, varav två i vilka OS ännu inte ägt rum då boken publicerades: Sydney (2000), Aten (2004), Peking (2008) och London (2012). I dessa stadsexempel finner vi, liksom ovan, en hel del fokus på stadsförnyelse ur olika perspektiv. Andra teman som behandlas är kulturprogram, hur förseningar i planeringen hanteras och olika perspektiv på inkludering och exkludering. Vad som framgår tydligt i stadsporträtten är att målsättningar och planer för ett OS är en sak, den faktiska utkomsten en annan. Vägen är lång och kantad av olika viljor, politiskt spel, korruption, protester, missbedömningar, medial uppmärksamhet, global påverkan och lokala förhållanden. Detta kan vi understryka med följande citat, hämtat från kapitlet om OS i Mexico City:

"...it was important and symbolic at the time and, in the broader context of the city, its relationship to Mexican governance and the perception of the nation on the global stage, the events of 1968 are of fundamental significance, albeit profoundly different from those originally intended." (s. 196)

Jag kan rekommendera boken – det är utan tvekan trevlig läsning. Förutsägbarheten gjorde mig lite besviken, men andra tycker säkert att den känns trygg, logisk och fyller sin funktion. Den rikliga kunskap som författarna delar med sig av är lättsmält och intressant, mycket tack vare den omfattande mängden empiriska exempel. Den kritiska tonen är uppfriskande i dessa tider då tron på OS som lösningen på allsköns problem är stor. Tidpunkten för publicering måste vara helt rätt med ett OS-intresse som ökar allteftersom det omdebatterade Peking-OS närmar sig.

En sak som tydligt framkommer, utan att lyftas upp ordentligt på ytan, är miljöproblematiken i ett OS-perspektiv. Jag skulle vilja se tydligare fokus på denna fråga inom OS-litteraturen framöver. Detta är kanske den allra största utmaningen inför framtiden.

© Karin Book 2008

 Köp boken från [Adlibris.se](https://www.adlibris.se)

 Kjøp boken fra [Capris.no](https://www.capris.no)

 Køb bogen fra [eLounge.dk](https://www.elounge.dk)